

UDK 028-053.7

Dijana Sabolović-Krajina

NEKI ASPEKTI ČITALAČKE KULTURE MLADIH

READING HABITS OF THE YOUNG

SAŽETAK

U radu su prikazani rezultati istraživanja nekih aspekata čitalačke kulture mladih u Koprivnici. Autorica drži da čitanje nije samo psihološki proces koji se odvija na relaciji između čitalaca i štiva, već je i društveni proces određen brojnim povijesnim i ovovremenskim čimbenicima.

Poznavajući čitalačke motive i navike mladih (na uzorku od 267 ispitanika između 14 i 27 godina), autorica je pošla od pretpostavke da omladinska populacija nije homogena grupa i da bi bilo zanimljivo istražiti razlike u očitovanju čitalačke kulture glede spola, dobi, mjesta u društvenoj podjeli rada i obrazovne razine ispitanika. Dobiveni rezultati prikazani su u 21 tabela i popraćeni odgovarajućim komentarima.

SUMMARY

Some aspects of reading habits of the young population in Koprivnica are presented. The author believes that reading is not a mere psychological process between the reader and the book; it is a social process as well, determined by numerous historical and contemporary factors.

The sample of 267 respondents, aged between 14 and 27, was chosen for the investigation of the reading motives and habits of the young. The author assumed that the young population does not constitute a homogenous group. She investigated differences in the reading culture depending on sex, age, occupation and educational level of the respondents. The results obtained and commented are presented in 21 tables.

Kada se sjećam svog djetinjstva, mislim manje na susjedstvo nego na očevu knjižnicu, na sve one knjige koje su mi objelodanile svijet... Knjiga je ekstenzija memorije: bez knjige ne bismo imali povijesti, a naša bi današnjica bila ono što mi jesmo na bilo kojem stupnju, koji gotovo da i ne postoji.

J. L. BORGES

UVOD

Zagonetka čitanja provlači se kroz stoljeća. Zbog neuhvatljive, istovremeno i individualno i

socijalno obojene prirode koju dijeli s knjigom, čitanju se oduvijek prilazilo sa skeptičnom mogućnošću da se točno i sveobuhvatno definira.

Neosporno je da mnoge definicije svode čitanje, kao treću kariku u sklopu što ga još čine knjiga i čitalac, samo na jedan aspekt ili jednu funkciju (poput onekoja čitanje određuje kao "aktivnost na poimanju pročitanog teksta"¹). Pri tome se često zaboravlja na društveno-kulturnu dimenziju čitanja koju Robert Escarpit naziva "činom komunikacije koji se ostvaruje posredstvom knjige". Drugim riječima, čitanje je akt komunikacije koji prenosi znanje i poruke što ga sadrže knjige, "premašujući i vremenske i prostorne granice, bitno doprinoseći povezivanju ljudi"².

Knjiga kao tisućoljetno sredstvo sporazumijevanja³ i čitanje kao sam život knjige fenomeni su usko povezani s tehničkim i tehnološkim pronalascima, koji su utjecali na njihovu sudbinu kroz vrijeme. Taj utjecaj izuzetno je intenziviran upravo u 19. stoljeću, kada niz promjena bilo posredno bilo neposredno povezanih s industrijskom revolucijom dovodi do pojave poznate pod nazivom "revolucija knjige"⁴, koja kulminira u 20. stoljeću. Izuzetan napredak u tehnici proizvodnje i raspačavanju knjige, povezani s demografskom eksplozijom, više slobodnog vremena, većom pismenošću te napretkom, širenjem i demokratizacijom obrazovanja - neki su od uzroka koji dovode do promjene u značaju čitanja i položaju knjige. "... Knjiga doživljava preobrazbu koja će je uvrstiti među glavna informativna sredstva našeg vremena, a to su dnevni tisak, kinematografija, radio i televizija"⁵.

Za razliku od vremena prije francuske revolucije, kada su "... čitaoci knjiga ... predstavljali malobrojnu aristokraciju"⁶, sve veća demokratizacija knjige i osvaja nje sve širih slojeva čitalačke publike postaju *raison d'être* knjige i čitanja od 19. stoljeća nadalje.

Međutim, ne treba zaboraviti da istovremeno sa širenjem čitalačke kulture broj nepismenih i nečitača i u današnje vrijeme, kada se o čitanju i knjizi govori kao o fenomenima masovne komunikacije, relevantno ukazuje na neadekvatan položaj knjige u društvu. Neosporno je, naime, da i u razvijenijim kulturnim sredinama knjiga nije osvojila prostor koji joj zaslužno pripada. Sigurno je da potrebu za knjigom, naviku čitanja, odnosno ono što nazivamo kulturom čitanja, oblikuje niz individualno i društveno određenih faktora koji proizlaze i iz kulturne tradicije i kulturne politike neke sredine. U krajnjoj liniji, status knjige i značaj čitanja nije moguće izdvojiti iz relacije cjelovitog vrijednosnog sistema nekog društva, od kojeg ovisi da li će se stvarati društveni uvjeti pogodni za razvijanje potrebe za knjigom i čitanjem.

PROBLEM ISTRAŽIVANJA I OSNOVNI POJMOVI

Činjenica da je čitanje postalo masovni fenomen, ali i to da još uvijek nije zadobilo zasluženi društveni tretman podstiče i zahtijeva naučna istraživanja. Tako je i ovo istraživanje nekih socioloških aspekata čitanja jedno od mnogih koja pokušavaju utvrditi relacije između knjige, čitanja i čitalačke publike s jedne strane i njihova socio-kulturnog okvira s druge strane. Takva istraživanja, istina, češće se i organizirane provode u sredinama s razvijenijom kulturnom politikom nego što je naša. Ali su zato istraživanja populacije mladih, među kojima smo i mi proveli ovo istraživanje, u nas brojnija, premda problem čitanja dotiču tek sporadično ili u okviru neke druge teme⁷.

Ovim istraživanjem željeli smo, naime, doći do nekih empirijskih pokazatelja očitovanja i nivoa kulture čitanja mladih, odnosno do identifikacije nekih aspekata odnošenja mladih prema knjizi i čitanju kao segmentu manifestiranja kulturnih potreba uopće.

Pošli smo od toga da čitanje nije samo psihološki proces koji nastaje u relaciji između čitatelja i štiva, već je i socijalni proces određen brojnim historijskim i suvremenim faktorima. U srži tog procesa leži potreba i navika čitanja, koja se formira u najranije, juvenilno doba. Stoga čitanje u djetinjstvu i adolescenciji ima krajnju važnost za razinu čitalačke kulture svakog pojedinog čovjeka u kasnijoj dobi.

U skladu s pojednostavljenim problemom, odredili smo ciljeve istraživanja. Pošli smo, naime, od pretpostavke da omladinska populacija nije homogena grupa, pa nas je zanimalo da li unutar nje postoje razlike u očitovanju čitalačke kulture s obzirom na spol, dob, mjesto u društvenoj podjeli

rada i obrazovni nivo. Pri tome smo imali na umu i to da stavovi, vrijednosti, interesi, potrebe i navike mlade generacije još nisu formirani i da se oblikuju tek u toj dobi.

Mladu generaciju, mlade ili omladinu definirali smo pri tome podobnom kriteriju kao društvenu grupu mladih ljudi od 14 do 27 godina života, uzimajući u obzir granice starosti za formalnu pripadnost omladinskoj organizaciji. Treba napomenuti da je ova definicija radna i da isključivo služi za potrebe ovog istraživanja.

Takav karakter ima i definicija kulture čitanja, koju smo odredili kao ukupnost očitovanja potreba, navika i interesa za knjigom i čitanjem⁸.

Kao što rekosmo, interesirali su nas neki aspekti manifestiranja čitalačke kulture mladih. Evo kako smo do njih došli:

- utvrđivanjem mjesta koje mladi pridaju čitanju unutar svog slobodnog vremena;
- istraživanjem čitalačkih interesa preko motiva čitanja, vrste čitane literature, čitalačkog ukusa i intenziteta čitanja;
- ispitivanjem utjecaja na čitalačke ukuse preko pokazatelja o poticajima za čitanje, auto-percepciji efekta čitanja, te potrebi da se razgovara o pročitanim knjigama;
- istraživanjem oblika približavanja knjige mladima i mladih knjizi preko pokazatelja o intenzitetu kupovanja knjiga, posjedovanju vlastite biblioteke, posudbe knjiga iz javnih biblioteka;
- ispitivanjem percepcije uloge i mjesta knjižnica u razvijanju kulture mladih.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

1. Uzorak

Istraživanje je provedeno među omladinom Koprivnice na uzorku od 267 ispitanika. To je nešto manje od 2% od ukupne omladinske populacije u općini Koprivnica, koja je, prema podacima OK SSO Koprivnica iz 1986. godine, kada je provedeno anketiranje, brojila 13.565 omladinaca.

Uzorak je stratificiran prema mjestu koje su mladi u trenutku anketiranja imali u društvenoj podjeli rada (učenici osnovne škole, učenici srednje škole i zaposleni u udruženom radu), što se donekle podudara s dobnim granicama i uvjetno s obrazovnim nivoom. Od srednjoškolske omladine uzorkom su obuhvaćeni učenici koji se školuju za tzv. proizvodna zanimanja (prehrambeno usmjerenje i strojarsko usmjerenje) te učenici koji se obrazuju za tzv. neproizvodna zanimanja (ekonomsko usmjerenje i matematičko-informatičko usmjerenje), s obzirom na pretpostavku da nastavni programi koji usmjeruju na proizvodna zanimanja, odnosno neproizvodna zanimanja i nastavak daljeg školovanja mogu direktno ili indirektno utjecati na različite dispozicije u razvijanju kulturnih, pa tako i čitalačkih interesa, potreba i navika (iako su uzeta u obzir i upozorenja o devalvaciji opće razine znanja mlade generacije, kojoj je razlog reforma školstva).

Uzorak nije u potpunosti reprezentativan, jer njime nije obuhvaćena koprivnička studentska populacija, i to iz praktičnih razloga u postupku provođenja anketiranja.

2. Instrumentarij i obrada podataka

U istraživanju smo koristili metodu anketiranja, a zatim komparativnu analizu podataka dobivenih u pojedinim stratumima.

Standardizirani upitnik sadrži 22 varijable "zatvorenog" i "otvorenog" tipa odgovaranja. Varijablama su obuhvaćene socio-demografske karakteristike ispitanika, sadržaji korištenja njihovog slobodnog vremena, njihovi čitalački interesi i utjecaji pojedinih faktora na formiranje tih interesa, načini dolaženja do knjige te nivo korištenja knjižnica.

Anketiranje je bilo anonimno, a provedeno je među učenicima dva završna, osma razreda Osnovne škole "Mira Bano" u Koprivnici, među učenicima dva tzv. proizvodna usmjerenja i dva tzv. neproizvodna usmjerenja u Centru za odgoj i usmjerenje obrazovanje "Ivo Marinković" u Koprivnici te među koprivničkom omladinom zaposlenom u SOURu "Podravka", SOURu "Bilokalnik" i Tvornici obuće "Sloga".

Podaci su obrađeni "ručno" i to statističkom metodom izračunavanja postotaka.

REZULTATI ANALIZE I INTERPRETACIJA DOBIVENIH PODATAKA

1. Socio-demografske karakteristike ispitanika

Od 267 anketiranih omladinaca 152 su ispitanika (56,9%) učenici, a 115 ih je (43,1%) zaposleno.

Tabela br. 1: Obrazovna razina

	f	%
Učenici osnovne škole	48	18.0
Učenici srednje škole	108	38.9
– proizvodna usmjerenja	55	52.9
– neproizvodna usmjerenja	49	47.1
Zaposleni	115	43.1
– NKV, PKV, VK, VKV	37	13.8
– SSS	53	19.8
– VŠS	1	0.4
– VSS	9	3.4
Bez odgovora	15	5.6
UKUPNO	267	100.0

Od učenika 48 je osnovnoškolaca (18%), a 108 srednjoškolaca (38,9%) - 55 učenika (52,9%) tzv. proizvodnih usmjerenja i 49 učenika (47,1%) tzv. neproizvodnih usmjerenja. Od 115 zaposlenih 37 ispitanika (13,8%) ima tzv. radničke kvalifikacije (NKV, PKV, KV i VKV radnici), 53 ispitanika (19,8%) ima srednju stručnu spremu, višu stručnu spremu ima 1 ispitanik (0,4%), a visoku stručnu spremu njih 9 (3,4%).

Tabela br. 2: Spol ispitanika

Spol	Osnovnoškolska omladina		Proizvodna usmjerenja		Neproizvodna usmjerenja		Zaposlena omladina		f	%
	f	%	f	%	f	%	f	%		
ženski	29	60.4	28	50.9	32	65.3	77	67.0	166	62.2
muški	18	37.5	26	47.3	17	34.7	37	32.2	98	36.7
Bez odgovora	1	2.1	1	1.8	-	-	1	0.8	3	1.1
UKUPNO	48	100	55	100	49	100	115	100	267	100

Medu anketiranom zaposlenom omladinom prevladavaju, dakle, oni sa srednjom stručnom spremom, a zatim radnici iz neposredne proizvodnje. Na pitanje o stručnoj spremi nije odgovorilo 15 zaposlenih omladinaca (5.6%). Čak 166 anketiranih (62,2%) ženskog je spola, a muškog 98 ispitanika (36,7%). Djevojke "prevladavaju" u svim promatranim stratumima, a naročito medu zaposlenom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom omladinom neproizvodnih usmjerenja (Tabela 2).

Tabela br. 3: Dob ispitanika

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			Proizvodna usmjerenja		Neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
do 14 god.	16	33.3	–	–	–	–	–	–	16	6.0
15 – 18 god.	32	66.7	55	100.0	45	91.8	16	13.9	148	55.4
19 – 22 god.	–	–	–	–	3	6.1	53	46.1	56	21.0
23 – 27 god.	–	–	–	–	–	–	43	37.4	43	6.1
Bez odgovora	–	–	–	–	1	2.0	3	2.6	4	1.5
UKUPNO	48	100	55	100	49	100	115	100	267	100

Najbrojnija starosna grupa unutar anketirane populacije jest ona od 15 do 18 godina starosti. Njoj pripada čak 148 ili 55,4% ispitanika, i to gotovo svi srednjoškolci, većina osnovnoškolaca i manji dio zaposlenih. Većina zaposlenih, što je i za očekivati, pripada dobnoj grupi od 19 do 22 godine starosti, a u potpunosti "pokriva" grupu od 23 do 27 godina starosti. U starosnoj strukturi ispitivane omladinske populacije najmanje je osmoškolaca do 14 godina.

2. Sadržaj korištenja slobodnog vremena

Slobodno je vrijeme i u životu mladih ono kada nemaju školskih, radnih ili profesionalnih obaveza, a posvećuju ga relativno slobodnom djelovanju i interesima koje ne mogu zadovoljiti u školi ili na radnom mjestu. Slušanje muzike, prema dobivenim podacima, najčešći je i najrasprostranjeniji sadržaj slobodnog vremena mladih (159 odgovora ili 20,8%).

Tabela br. 4: Sadržaji korištenja slobodnog vremena

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
slušam muziku	33	20.4	37	25.7	37	24.0	52	17.1	159	20.8
čitam knjige	33	20.4	27	18.7	30	19.5	56	18.4	146	19.1
obavljam kućne poslove	29	17.9	25	17.4	22	14.3	47	15.5	123	16.1
gledam TV	31	19.1	22	15.3	20	13.0	38	12.5	111	14.5
čitam štampu	14	8.6	13	9.0	13	8.4	51	16.8	91	11.9
slušam radio	8	4.9	15	10.4	16	10.4	42	13.8	81	10.6
radim nešto drugo	14	8.6	5	3.5	16	10.4	14	4.6	49	6.4
Bez odgovora	–	–	–	–	–	–	4	1.3	4	0.5
UKUPNO	162	99.9	144	99.9	154	99.9	304	100	764	99.9

Prilično visoko, odmah iza slušanja muzike, rangirano je čitanje knjiga (146 odgovora ili 19,1%). Slijedi "obavljanje kućnih poslova" (111 odgovora ili 14,5%), a tek je na četvrtom mjestu "gledanje televizije" (91 odgovor ili 11,9%), što iznenađuje s obzirom na uvriježeno mišljenje o velikoj popularnosti televizije kao medija među mladima i raširenosti televizijskog programa kao najčešćeg

oblika (pasivne) relaksacije mladih." "Čitanje štampe" i "slušanje radio-programa" manje je popularan sadržaj korištenja slobodnog vremena anketiranih. Uz ove u anketi ponuđene mogućnosti, ispitanici su naveli da se još bave sportom, a rjeđe pisanjem, slikanjem, sviranjem, kompjuterom, ručnim radom, aviomodelarstvom i izlaženjem u društvo (ukupno 49 odgovora ili 6,4%).

Iz odgovora, dakle, proizlazi da je čitanje knjiga, bilo kao oblik relaksacije bilo kao oblik relaksacijsko-kulturne i obrazovne aktivnosti, koja zahtijeva izvjestan intelektualni napor, vrlo raširen i visoko rangiran sadržaj korištenja slobodnog vremena u svim promatranim stratumima anketirane omladinske populacije. U pojedinim grupacijama, istina, "čitanje knjiga" (i ostali sadržaji) pokazuje lagano odudaranje od ukupne učestalosti odgovora koja čitanje stavlja na drugo mjesto. Te su oscilacije, međutim, neznatne i u ovom slučaju ne igraju važnu ulogu.

3. Čitalački interesi

Prisila ili obaveza relativno je rijedak motiv čitanja među mladima. Svega 26 anketiranih (3,7%) čita, naime, "zato što mora", dok više od polovice ispitanika (154 ili 57,7%) čita iz potrebe, 73 ispitanika (27,3%) popunila su "lepezu" motiva čitanja, navodeći uz ponuđene i "neke druge razloge čitanja" - "zabavu i razonodu" na prvom mjestu, zatim "ubijanje" dosade i "popunjavanje slobodnog vremena", "želju za novim spoznajama", "uživljavanje u tuđe avanture" i "doživljaj nečeg novog, drugačijeg od ovog života". To je vidljivo iz tabele br. 5.

Tabela br. 5: Motivi čitanja

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
moram	6	12.5	15	27.3	4	8.2	1	0.9	26	3.7
potreba	28	58.3	26	47.3	23	46.9	77	66.9	154	57.7
neki drugi razlog	13	27.1	11	20.0	17	34.7	32	27.8	73	27.3
uopće ne čitam	1	2.1	2	3.6	-	-	1	0.9	4	1.5
Bez odgovora	-	-	1	1.8	5	10.2	4	3.5	10	3.7
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	99.9

Najčitanija vrsta literature među mladima (149 odgovora ili 40,7%) jest beletristika ili "lijepa književnost", pod kojim se terminom udomaćio uglavnom pripovjedni dio književnosti (romani, novele, pripovijetke). Odmah slijedi tzv. zabavna literatura, koja obuhvaća kompleks zabavno-komercijalne roto-štampe svih žanrova - od "ljubića", "krimića", znanstvene fantastike, vesterna i avanturističkih romana do romana s historijskom pozadinom, neke vrste stripova (ukupno 108 odgovora ili 29,5%). Rjeđe se čitaju popularno-naučne publikacije (43 odgovora ili 11,7%) te stručne publikacije (23 odgovora ili 6,3%). Dječju i omladinsku literaturu, što je i prirodno čitaju osmoškolci, iako čitatelja takve literature ima i u ostalim stratumima omladinske populacije (ukupno 36 odgovora ili 9,8%). Svega 7 anketiranih (1,9%) navelo je da čita poeziju (Tabela br. 6).

Interesantno je da zabavnu literaturu osmoškolci stavljaju na prvo mjesto, i to ispred čitanja omladinske književnosti i beletristike (koju oni shvaćaju, pretpostavljamo, kao "literaturu za odrasle"). Zabavnu literaturu visoku su rangirali i srednjoškolci tzv. proizvodnih usmjerenja, dok srednjoškolci tzv. neproizvodnih usmjerenja i zaposlena omladina tu vrstu dosta čitaju, ali ona prilično zaostaje za raširenošću čitanja beletristike. I ovi podaci, svakako, potkrepljuju tvrdnju o velikoj popularnosti zabavno-komercijalne roto-štampe među mladima usprkos svim moralističkim, pedagoškim i književno-kritičkim anatemama i pokušajima njenog administrativnog suzbijanja porezom na šund⁹. Zanimljiva i tajanstvena fabula, zaplet premda do ekstrema klišeiziran i literarni postupak zabavne ili trivijalne literature ono je što mlade i ne samo njih privlači toj vrsti štiva. Od te jeftine, uniformne, po umjetničkim dosezima problematične literature očekuje se, naime samo zabava, razonoda, a ne problematiziranje važnih pitanja ljudske i društvene egzistencije¹⁰.

Tabela br. 6: Vrsta čitane literature

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja		f	%		
	f	%	f	%	f	%				
beletristika	16	22.2	25	37.9	32	43.8	76	49.0	149	40.7
zabavna literatura	25	34.7	25	37.9	17	23.3	41	26.4	108	29.5
popularno-znanstvena literatura	5	6.9	7	10.6	14	19.2	17	11.0	43	11.7
dječja i omladinska literatura	21	29.2	9	13.6	2	2.7	4	2.6	36	9.8
stručna literatura	3	4.2	–	–	6	8.2	14	9.0	23	6.3
nešto drugo	2	2.8	–	–	2	2.7	3	1.5	7	1.9
Bez odgovora	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
UKUPNO	72	100.0	66	100.0	73	100.0	15	100.0	366	99.9

Strip kao jedan od najpopularnijih proizvoda suvremene masovne kulture i specifičan medij unutar roto-produkcije, uz navedene karakteristike (lak za čitanje, jeftin i pristupačan), ima i posebnu, vizualnu komponentu, koja naročito privlači mladu publiku. Radi se o iluziji trenutne shvatljivosti, koju svojom vizualizacijom poput filma ili televizije pruža i strip¹¹.

To što je zabavna literatura omiljenije štivo osnovnoškolske omladine i srednjoškolaca tzv. proizvodnih usmjerenja nego srednjoškolaca tzv. neproizvodnih usmjerenja i zaposlene omladine ide u prilog pretpostavci da kritičnost prema toj vrsti literature raste s godinama i razvojem čitalačkog ukusa, što zavisi od vrste, širine i kvalitete obrazovanja, a zasigurno i od statusa i standarda pojedinca.

Ovu hipotezu potvrđuje i uvid u tabele 7 i 8, koje prezentiraju čitalačke ukuse anketirane omladine.

Tabela br. 7: Rang-lista najomiljenijih pisaca

Osnovnoškolska omladina	Srednjoškolska omladina		Zaposlena omladina	Ukupni poredak
	proizvodna usmjerenja	neproizvodna usmjerenja		
M. Krleža (26)	A. Šenoa (18)	M. Krleža (9)	M. Krleža (15)	M. Krleža (50)
B. Ćopić (17)	W. Shakespeare (17)	M. Jurić-Zagorka (8) F. M. Dostojevski (8)	H. Robbins (10)	A. Šenoa (18)
I. Andrić (11)	A. Christie (13)	A. Šenoa (7)	H. Courts-Mahler (9) M. Jurić-Zagorka (9)	M. Jurić-Zagorka (17) W. Shakespeare (17) B. Ćopić (17)

Rang-liste "najomiljenijih autora" i "najdražih knjiga" unutar pojedinih stratumata pokazuju da mladi čitaju rado, uvjetno rečeno i umjetnički relevantnu i umjetnički problematičnu ili trivijalnu literaturu. Zabunu ili iznenađenje mogao bi izazvati podatak da Miroslava Krležu, kao pisca djela čija recepcija zahtijeva izvjesnu kulturno-obrazovnu podlogu i intelektualni napor, ne stavljaju najčešće na svoje rang-liste samo srednjoškolci tzv. neproizvodnih usmjerenja i zaposlena omladina, već je on "najomiljeniji pisac" i osnovnoškolske omladine ispred B. Ćopića i I. Andrića.

Isto tako, na njihovoj rang-listi "najdražih knjiga" ispred "Winnetoua" nalaze se knjige "Divota prašine" i "Baraka Pet Be", koje, usput rečeno, prosvjetni radnici smatraju "zahtjevnim i izuzetno teškim" za petnaestogodišnjake. Pored toga što ta djela mogu imponirati osmoškalcima svojom "težinom", jedna od pretpostavki za sastavljanje rang-liste takva sadržaja može biti i slaba raširenost čitanja knjiga koje nisu zadane programom obavezne lektire. I uvid, naime, u pojedinačna rangiranja najomiljenijih pisaca i djela potvrđuje da se najčešće navode lektirna djela, a preferiraju se još ona koja nedvojbeno pripadaju korpusu trivijalne književnosti (djela K. Maya, Z. Greya, M. J. Zagorka, H. Courths-Mahler, M. Delly, M. L. Fisher itd).

Čitalački afiniteti srednjoškolaca također se kreću unutar lektirnih djela, a dijapazon navedenih autora i djela izvan lektire uglavnom je "laganijeg" sadržaja (Tabela br. 8).

Tabela br. 8: Rang-lista najdražih knjiga

Osnovnoškolska omladina	Srednjoškolska omladina		Zaposlena omladina	Ukupni poredak
	produktivna usmjerenja	neproduktivna usmjerenja		
1. Divota prašine (11)	1. Grička vještica (10)	1. Ana Karenjina (5)	1. Ptice umiru pjevajući (28)	1. Ptice umiru pjevajući (28)
2. Baraka Pet be (9)	.. Romeo i Julija (10)	2. G o s p o d a Glembayevi (4)	2. Grička vještica (14)	2. Grička vještica (24)
3. Winnetou (5)	.. Dekameron (10)	.. Mi djeca s kolodvora ... (4)	3. Stari dečki (6)	3. Divota prašine (11)
	2. Zlatarevo zlato (9)	.. Otac Goriot (4)		.. Winnetou (11)
	3. Hamlet (6)	3. Kosmos (3)		
	.. Winnetou (6)	Životinjska farma (3)		
	.. U registraturi (6)			

Navedeni podatak o raširenosti čitanja zabavne štampe upotpunjuju pokazatelji o čitanosti i one linije trivijalne produkcije koja izlazi iz anonimnosti pisca (što je jedna od značajki masovne fabricirane roto-produkcije). To se manje odnosi, na primjer, na autore poput H. Robbinsa i H. Courths-Mahler, a više na vrlo popularne "klasike" trivijalne književnosti - A. Christi i M. Jurić-Zagorku (da spomenemo samo one najzastupljenije u rang-listama), čija djela pokazuju visok stupanj stvaralačke individualnosti i određene literarne pretenzije. "Grička vještica" kao jedan od čitalačkih favorita anketirane omladine nesumnjivo pripada oblasti trivijalne književnosti, ali socijalna i povijesna uloga koju Zagorka daje svojim likovima kao nosiocima socijalno angažiranih ideja ono je što ovo popularno djelo odvaja od uniforme i klišeizirane produkcije.

Mogli bismo zaključiti, dakle, da su čitalački interesi mladih orijentirani, prije svega, na autore i djela obavezne školske lektire, a unutar ostale književne produkcije na djela tzv. trivijalne književnosti, iako mladi čitaju - premda rjeđe - i tzv. umjetnički vrijedne knjige. U prilog ovoj tvrdnji idu i pokazatelji o literarnim afinitetima zaposlene omladine. Kao i u srednjoškolaca neproduktivnih usmjerenja ti su afiniteti mnogo disperzivniji, raznolikiji nego što su interesi osnovnoškolaca i srednjoškolaca tzv. produktivnih usmjerenja. Zanimljivo je spomenuti koliko na formiranje čitalačkog ukusa mogu utjecati i sredstva javnog mnijenja, a i usmena preporuka. Konkretno, roman "Ptice umiru pjevajući" bio je u vrijeme anketiranja vrlo popularan i zbog prikazivanja istoimene TV-serije. Vjerujemo da je, zahvaljujući i jakoj usmenoj propagandi, ova romantična priča dospjela na vrh rang-liste najomiljenijih knjiga, na temelju brojnih "glasova" zaposlene omladine (pretpostavljamo, uglavnom njenog ženskog dijela).

Intenzitet čitanja (Tabela 9) također je jedan od pokazatelja interesa za knjigu i čitanje.

Tabela br. 9: Intenzitet čitanja (prosječno mjesečno)

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
nijednu knjigu	1	2.1	5	9.0	3	6.1	14	12.2	23	8.6
jednu knjigu	12	25.0	19	34.6	16	32.6	38	33.0	85	31.8
dvije knjige	13	27.1	18	32.8	16	32.6	30	26.1	77	28.8
tri knjige	14	29.1	6	10.9	11	22.5	21	18.2	52	19.5
četiri knjige	7	14.6	2	3.6	3	6.1	4	3.5	16	6.0
više od 4 knjige	1	2.1	5	9.0	–	–	4	3.5	10	3.8
Bez odgovora	–	–	–	–	–	–	4	3.5	4	1.5
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	100.0

Većina ispitanika (85 ili 31,8%) mjesečno u prosjeku pročita jednu knjigu, a 77 anketiranih (28,8%) dvije knjige. Tri knjige u mjesec dana pročitaju 52 anketirana (19,5%), dok je broj onih koji ne pročitaju ni jednu knjigu mjesečno (23 ili 8,6%) znatno veći od onih koji pročitaju četiri (16 anketiranih ili 6%) i onih koji pročitaju više od četiri knjige (10 ispitanika ili 3,8%).

Ako je suditi po broju pročitanih knjiga, istinskih bibliofila nema mnogo među anketiranom omladinom. Uglavnom se pročita jedna do dvije knjige, eventualno tri knjige mjesečno. Interesantno je istaknuti da zaposlena omladina čini većinu onih koji ne pročitaju ni jednu knjigu i onih koji pročitaju "više od četiri knjige" mjesečno (uz srednjoškolce tzv. proizvodnih usmjerenja). Podaci o manjem intenzitetu čitanja kod zaposlene omladine slažu se s rezultatima nekih već ranije provedenih istraživanja, koji pokazuju da čitanje opada nakon završetka školovanja, što je posljedica promjene života, ali i neukorijenjenih navika čitanja koje nisu postale sastavni dio potreba i interesa pojedinca¹².

4. Utjecaj nekih faktora na čitalačke interese

Autor odnosno prethodno pročitana knjiga nekog autora (126 odgovora ili 40,5%) i preporuka prijatelja (122 odgovora ili 39,2%) najčešći su poticaji za čitanje knjiga. Sredstva javnog mnijenja, odnosno reklame, prikazi ili recenzije knjiga u novinama, na radiju ili televiziji rjeđi su razlozi da se posegne za određenom knjigom (43 odgovora ili 13,8%), dok su kao "neki drugi razlozi" navedeni: "preporuka razrednice", "pritisak profesora", "naslovi knjiga" te "intuicija" (ukupno 10 odgovora ili 3,2%) - (Tabela 10).

Tabela br. 10: Podsticaj za čitanje knjiga

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Autor	23	47.9	22	42.3	25	38.5	56	38.4	126	40.5
Preporuka prijatelja	16	33.3	26	50.0	28	43.1	52	35.6	122	39.2
Štampa, radio, TV	4	8.3	3	5.8	8	12.3	28	19.2	43	13.8
Nešto drugo	1	2.1	1	1.9	4	6.1	4	2.7	10	3.2
Bez odgovora	4	8.3	–	–	–	–	6	4.1	10	3.2
UKUPNO	48	100.0	52	100.0	65	100.0	146	100.0	311	99.9

"Fama volat per urbem" ("Glas se razliježe gradom") - sentencija je kojoj idu u prilog podaci o velikoj ulozi usmene, osobne propagande za čitanje. Lična osvjedočenost u kvalitete djela nekog autora također je važan faktor u formiranju čitalačkog ukusa, dok mass-mediji imaju u tome manju ulogu, iako agresivnost televizijskih reklamnih poruka ne ostavlja ravnodušnima ni priličan broj anketiranih.

S prijateljima, čije je mišljenje vrlo važno za izbor knjige, uglavnom se razgovara o pročitanim knjigama (213 odgovora ili 78%), dok s nastavnicima o knjigama razgovara svega 20 učenika (7,3%). Može se pretpostaviti da se s nastavnicima razgovara o knjigama obavezne lektire, ali većina anketiranih učenika nije smatrala da to treba navesti u svojim odgovorima. "S nekim drugim" (roditeljima, braćom) o pročitanim knjigama razgovara 12 ispitanika (4,4%), a potrebu da razgovara o knjigama uopće nema 13 ispitanika (4,8%). Na pitanje nije odgovorilo 15 ispitanika (5,5%) - (Tabela 11).

Tabela br. 11: Razgovor o pročitanim knjigama

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
S prijateljima	38	76.0	44	80.0	40	75.5	91	79.1	213	78.0
S nastavnicima	6	12.0	7	12.7	7	13.2	-	-	20	7.3
S nekim drugim	4	8.0	1	1.8	3	5.6	4	3.5	12	4.4
Ni sa kim	2	4.0	1	1.8	3	5.6	7	6.1	13	4.8
Bez odgovora	-	-	2	3.6	-	-	13	11.3	15	5.5
UKUPNO	50	100.0	55	100.0	53	100.0	115	100.0	273	100.0

Razmjena mišljenja o pročitanim knjigama faktor je koji također utječe na čitalačke navike i čitalačke interese. S obzirom na ulogu koju bi u tome trebalo da ima škola odnosno nastavno-obrazovni proces, očito da anketirana omladina mnogo više drži do neformalnih, prijateljskih razgovora o knjigama nego do utjecaja nastavnika na oblikovanje čitalačkih interesa i ukusa svojih učenika.

Tabela br. 12: Efekti čitanja

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Bogaćenje duh. života	18	25.7	4	6.6	22	29.7	51	35.4	95	27.2
Podizanje kult. razine	14	20.0	17	27.9	16	21.6	30	20.8	77	22.1
Bogaćenje jez. izraž.	27	38.6	17	27.9	15	20.3	18	12.5	77	22.1
Formiranje pogleda na svijet	8	11.4	20	32.8	18	24.3	30	20.8	76	21.8
Nešto drugo	-	-	1	1.6	1	1.3	2	1.4	4	1.2
Bez odgovora	3	4.3	2	3.2	2	2.7	13	9.0	20	5.6
UKUPNO	70	100.0	61	100.0	74	100.0	144	100.0	349	100.0

Uvid u odgovore u kojima su ispitanici procjenjivali efekte vlastitog čitanja ukazuje da oni podjednako percipiraju utjecaj svih ponuđenih alternativa. Ipak, najviše anketiranih smatra da čitanjem, prije svega, bogate svoj duhovni život (95 odgovora ili 27,2%), zatim da čitanjem podižu vlastiti kulturni nivo (77 odgovora ili 22,1%), bogate jezično izražavanje (77 odgovora ili 22,1%) te da ono utječe na formiranje njihova pogleda na svijet i/ili mijenjanje stavova (76 odgovora ili 21,8%). Samo 4 ispitanika (1,2%) navode da čitanje prvenstveno utječe na "nešto drugo" od ponuđenih odgovora - utvrđivanju njihova znanja, relaksaciji, bržem prolaženju vremena. Treba napomenuti da relativno veći broj anketiranih (20 ili 5.6%) nije odgovorio na ovo pitanje. Ako usporedimo odgovore u pojedinim stratumima, možemo uočiti odstupanja u davanju prioriteta nekima od ponuđenih solucija. Te oscilacije i ne moraju biti bitne s obzirom na to da stav o čitanju kao osobnoj rekreativno-kulturnoj potrebi prevladava nad stavom da knjiga i čitanje svoj *raison d'etre* imaju u odgojno-obrazovnim potrebama (Tabela 12).

5. Načini dolaženja do knjiga

Posudba iz knjižnice najpopularniji je način da se dođe do knjiga (155 odgovora ili 44,4%), a raširena je i posudba knjiga od prijatelja (133 odgovora ili 38,1%).

Tabela br. 13: Načini dolaženja do knjiga

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Posudbom iz knjižnice	40	54.8	43	68.2	40	56.3	32	22.5	155	44.4
Posudbom od prijatelja	24	32.9	15	23.8	23	32.4	71	50.0	133	38.1
Kupnjom	8	10.9	3	4.8	7	9.8	33	23.2	51	14.6
Na drugi način	1	1.4	1	1.6	1	1.4	3	2.1	6	1.7
Bez odgovora	–	–	1	1.6	–	–	3	2.1	4	1.1
UKUPNO	73	100.0	63	100.0	71	100.0	142	100.0	349	99.9

Kupovina nije osobito čest način opskrbljivanja knjigom (51 odgovor ili 14,6%). Odstupanje od ovakovog rangiranja primjećuje se u odgovorima zaposlene omladine, koja preferira posudbu knjiga od prijatelja do posudbe iz knjižnice ili kupovine. Ovaj podatak potvrđuje rezultate srodnih istraživanja o učenicima kao najbrojnijim korisnicima knjižnica i kao dijelu čitalačke populacije koja najviše čita, što zbog školskih obaveza ili zbog više slobodnog vremena¹³ (Tabela 13). Podatak o kupovini knjiga kao rjeđem načinu dolaženja do knjiga prati i podatak o intenzitetu kupnje, odnosno broju prosječno kupljenih knjiga godišnje (Tabela 14).

Tabela br. 14: Intenzitet kupovanja knjiga (prosječno godišnje)

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
nijedna	14	29.1	27	49.1	22	44.9	38	33.0	101	37.8
1 – 4	24	50.0	21	38.2	17	34.7	52	45.2	114	42.7
5 – 9	8	16.7	5	9.1	5	10.2	18	15.7	36	13.5
10 – 15	1	2.1	1	1.8	3	6.1	3	2.6	8	3.0
više od 15	–	–	–	–	2	4.1	1	0.9	3	1.1
Bez odgovora	1	2.1	1	1.8	–	–	3	2.6	5	1.9
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	100.0

Iako je nešto veći broj ispitanika koji kupe od jedne do četiri knjige u godinu dana, vrlo je velik broj i onih koji ne kupe nijednu knjigu godišnje (101 ili 37,8%). Pet do devet knjiga godišnje kupi 36 anketiranih (13,5%), od deset do petnaest knjiga svega osam ispitanika (3%), dok je broj onih koji kupe više od petnaest knjiga prosječno u godini dana zanemariv (3 ispitanika ili 1,1%). Ako usporedimo podatke dobivene u pojedinim stratumima, uočavamo da je najveći broj onih koji ne kupe nijednu knjigu godišnje među srednjoškolcima oba usmjerenja, dok osmoškolci i zaposlena omladina kupe uglavnom do četiri knjige u godini dana.

Glavni razlog slabe kupovine knjiga prvenstveno je financijske naravi. Visoke cijene knjiga odbijaju i one koji bi ih željeli posjedovati, a koji na takav način pokazuju svoje bibliofilstvo. Jedan od razloga može biti i ponuda knjižarske mreže. Ako se u obzir uzme norma po kojoj na svakih 10.000 stanovnika treba otvoriti jednu knjižaru, Koprivnica bi tada sa svojih 60.000 stanovnika trebala imati 6 knjižara¹⁴. Ona već godinama, međutim, ima samo dvije, a opremljenost im je prema mišljenju mnogih prilično diskutabilna.

6. Kućne biblioteke

Od 267 anketiranih kućnu biblioteku - vlastitu ili od roditelja ima 157 ispitanika (58,8%), 98 ispitanika ili 36,7% odgovorilo je negativno, a na pitanje nije odgovorilo 12 ispitanika (4,5%).

Tabela br. 15: Posjedovanje kućne biblioteke

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Da	22	45.8	30	54.5	37	75.5	68	59.1	157	58.8
Ne	23	47.9	25	45.5	11	22.4	39	33.9	98	36.7
Bez odgovora	3	6.3	–	–	1	2.0	8	6.9	12	4.5
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	100.0

Uglavnom se radi o posjedovanju manjih zbirki knjiga. Samo 7 ispitanika (2,6%) posjeduje zbirke u kojima ima više od 400 primjeraka, a najbrojnije su one zbirke koje sadrže od 21 do 50 knjiga (63 ispitanika ili 23,6 - Tabela 16). Slijede zbirke sa 50 do 100 knjiga (40 ispitanika ili 15%), dok su rijetki oni koji imaju od 100 do 200 knjiga (15 anketiranih ili 5,6%), zatim vlasnici od 200 do 300 knjiga (12 ili 4,5%) te od 300 do 400 knjiga (6 ispitanika ili 2,2%).

Tabela br. 16: Broj knjiga u kućnoj biblioteci

Broj knjiga	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
do 20	12	25.0	12	21.8	10	20.4	21	18.2	55	20.6
21 – 50	7	14.6	16	29.1	9	18.4	31	26.9	63	23.6
51 – 100	4	8.2	8	14.6	10	20.4	18	15.6	40	15.0
101 – 200	3	6.2	3	5.4	6	12.2	3	2.6	15	5.6
201 – 300	2	4.1	–	–	3	6.1	7	6.1	12	4.5
301 – 400	1	2.0	1	1.8	–	–	4	3.6	6	2.2
više od 400	5	10.3	–	–	2	4.1	–	–	7	2.6
Bez odgovora	14	29.1	15	27.3	9	18.3	31	26.9	69	25.8
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	99.9

Indikativno je da čak 69 anketiranih (25,8%) nije odgovorilo na ovo pitanje, pa bi se moglo zaključiti da mnogi baš ne drže do Ciceronove sentencije koja kaže da je "kuća bez knjige kao čovjek bez duše" (Tabela 16). Velik broj anketiranih nije odgovorio ni na pitanje o sastavu kućne biblioteke (67 ispitanika ili 15,8%).

Tabela br. 17: Sastav kućne biblioteke

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Beletristika	18	24.3	31	43.7	30	31.9	68	36.4	147	34.5
Priručnici	26	35.1	15	21.1	28	29.8	36	19.2	105	24.6
Stručno-znanstv. lit.	6	8.1	5	7.0	17	18.1	28	14.9	56	13.1
Popularno-znanstv. lit.	5	6.7	5	7.0	13	13.8	23	12.3	46	10.8
Nešto drugo	2	2.7	–	–	2	2.1	1	0.5	5	1.1
Bez odgovora	17	23.0	15	21.1	4	4.2	31	16.6	67	15.8
UKUPNO	74	100.0	71	100.0	94	100.0	187	100.0	426	99.9

Beletristika je općenito najzastupljenija u vlastitim bibliotekama, odnosno zbirkama knjiga (147 odgovora ili 34,5%), zatim su to raznorazni priručnici (105 odgovora ili 24,6%), a manje su zastupljene stručno-znanstvene publikacije (56 odgovora ili 13,1%) te popularno-znanstvena literatura (46 odgovora ili 10,8%). Poezija, pak, ne samo da se malo čita, nego je slabo ima u kućnim bibliotekama (navedena je u samo 5 odgovora ili 1,1%).

Neosporno je da su opseg i struktura kućne biblioteke, a i samo njeno posjedovanje jedan od pokazatelja materijalnog statusa vlasnika, njegova obrazovanja i kulturnog nivoa. Kućne biblioteke još uvijek su privilegija rijetkih, pa i ne začuđuje što dosta anketiranih nije ni odgovorilo na ovo pitanje.

7. Korištenje knjižnice

Javne knjižnice takve su institucije koje bi po svojoj ulozi i značenju u društvu trebale omogućiti što veću dostupnost knjiga najširem krugu korisnika. Navedeni podaci o korištenju knjižnica kao najraširenijem i najpopularnijem načinu kojim mladi dolaze do knjige potvrđuju tu konstataciju.

Najviše anketiranih (109 odgovora ili 38,2%) koristi usluge Gradske knjižnice i čitaonice Koprivnica, a iz školskih knjižnica posuđuje 80 učenika (28,1%).

Tabela br. 18: Tip knjižnice koja se koristi

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Gradska knjižnica	22	41.5	15	25.4	33	58.9	39	33.3	109	38.2
Školska knjižnica	28	52.8	38	64.4	14	25.0	–	–	80	28.1
Stacionar u RO	–	–	–	–	2	3.6	22	18.8	24	8.4
Bibliobus	2	3.8	2	3.4	4	7.1	14	11.9	22	7.7
Neka druga knjižnica	–	–	2	3.4	2	3.6	4	3.5	8	2.8
Nijedna	1	1.9	1	1.7	1	1.8	1	0.8	4	1.4
Bez odgovora	–	–	1	1.7	–	–	37	31.6	38	13.3
UKUPNO	53	100.0	59	100.0	56	100.0	117	100.0	285	99.9

Manje se koristi stacionar u radnim organizacijama (24 odgovora ili 8,4%), bibliobus (22 odgovora ili 7,7%) i "neka druga knjižnica", uglavnom u mjestima stanovanja izvan Koprivnice (8 odgovora ili 2,8%). Knjižnicama se prema odgovorima, uopće ne koriste svega 4 ispitanika (1,4%). Međutim, čak 38 anketiranih nije odgovorilo na ovo pitanje.

Školske knjižnice koristi većina osmoškolaca i srednjoškolaca proizvodnih usmjerenja, a taj podatak ide u prilog iznesenom zaključku da pretežan dio ove omladinske populacije svoje čitalačke interese ograničava na čitanje lektire, koja gotovo u potpunosti čini sastav koprivničkih školskih knjižnica (uspjut rečeno, po broju primjeraka nikako ne zadovoljavaju realne potrebe). Stoga je i koprivnička narodna knjižnica silom prilika jednim svojim dijelom postala servis za lektiru, što često ide na uštrb nabave ostale knjižne građe.

Na posudbu iz Gradske knjižnice orijentirana je većina zaposlene omladine te velik broj srednjoškolske omladine neproizvodnih zanimanja. Ovaj podatak, pak, potvrđuje anketom dobivene podatke o njihovu čitanju raznolikije, raznovrsnije literature koju, za razliku od školskih knjižnica, nudi narodna knjižnica. Zaposlena omladina, pored toga, ima na raspolaganju stacionar u radnoj organizaciji te bibliobus koji koriste i mladi u nekim seoskim mjesnim zajednicama (Tabela 18).

Ukupan korisnički staž u knjižnicama nije dug. Uglavnom se kreće od jedne do tri godine (62 ispitanika ili 23,2%) te od četiri do šest godina (61 ispitanik ili 22,8%); 39 anketiranih (14,6%) koristi knjižnicu do jedne godine, a po 29 ispitanika (10,9%) od sedam do deset godina, odnosno više od deset godina.

Tabela br. 19: Godine korištenja knjižnice

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
do 1 godine	3	6.2	14	25.4	8	16.3	14	12.2	39	14.6
1 – 3 godine	17	35.4	16	29.1	10	20.4	19	16.5	62	23.2
4 – 6 godina	18	37.5	17	30.9	17	34.7	9	7.8	61	22.8
7– 10 godina	5	10.4	1	1.8	8	16.3	15	13.0	29	10.9
više od 10 godina	–	–	1	1.8	5	10.2	23	20.0	29	10.9
Bez odgovora	5	10.4	6	10.9	1	2.0	35	30.4	47	17.6
UKUPNO	48	100.0	55	100.0	49	100.0	115	100.0	267	100.0

Čak 47 anketiranih (17,6%) nije odgovorilo na ovo pitanje, i to najviše iz redova zaposlene omladine. Iako postoje oscilacije u pojedinim stratumima, valja jedino istaknuti da većina učenika i osnovne i srednje škole knjižnicu koristi od četiri do šest godina, a većina zaposlenih više od deset godina.

Podaci o tome kako čitaoci percipiraju rad knjižnice čije usluge koriste i rad bibliotečnih radnika koji ih opslužuju knjigama i informacijama izuzetno su relevantnog karaktera (Tabele 20 i 21). S jedne strane oni identificiraju probleme čije rješenje ovisi od sluha šire društvene zajednice, a s druge strane ukazuju na propuste i nedostatke biblioteke i bibliotečnih radnika interne naravi.

Iako većina anketiranih nema nikakve zamjerke na rad knjižnice kojom se koristi (157 ispitanika ili 56,7%), odnosno na usluge bibliotečnih radnika (194 ispitanika ili 68,5%), najbrojnije primjedbe upućene su slabo opskrbljenim bibliotečnim fondovima (61 odgovor ili 22%). To se odnosi kako na slab izbor knjiga i rijetko obnavljanje fonda novim knjigama i dovoljnim brojem istih primjeraka, tako i na slabu opskrbljenost stručnom literaturom i nedostatkom knjiga na stranim jezicima. Primjedbe su upućene i na radno vrijeme knjižnice (12 odgovora ili 4,3%). Koprivničke školske knjižnice, naime, rade svega nekoliko sati tjedno i nijedna nema bibliotekara s punim radnim vremenom, dok je Gradska knjižnica, zbog kadrovskih problema, svega četiri sata dnevno otvorena korisnicima, iako bi cjelodnevna dostupnost bila itekako potrebna.

Tabela br. 20: Primjedbe na rad knjižnice

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
	f	%	proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja		f	%		
			f	%	f	%				
Slab fond knjiga	4	7.8	7	12.3	12	23.0	38	32.4	61	22.0
Radno vrijeme	1	1.9	2	3.5	6	11.6	3	2.5	12	4.3
Gužva	2	3.9	2	3.5	5	9.6	–	–	9	3.2
Rokovi posudbe	3	5.9	1	1.7	3	5.7	2	1.7	9	3.2
Nekvalitetan info-sistem	1	1.9	1	1.7	–	–	2	1.7	4	1.5
Nemam primjedbe	39	76.6	42	73.7	25	48.1	51	43.6	157	56.7
Bez odgovora	1	1.9	2	3.5	1	1.9	21	18.0	25	9.0
UKUPNO	51	100.0	57	100.0	52	100.0	117	100.0	277	99.9

Jedna od posljedica takve situacije jesu nezadovoljstva zbog gužvi u knjižničkim prostorima i duga čekanja da se dođe do tražene knjige (9 odgovora ili 3,2%).

Tabela br. 21: Primjedbe na rad bibliotečnih radnika

	Osnovnoškolska omladina		Srednjoškolska omladina				Zaposlena omladina		f	%
			proizvodna usmjerenja		neproizvodna usmjerenja					
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Neljubeznost	3	5.6	5	8.3	10	18.9	2	1.7	20	7.0
Sporost	1	1.9	3	5.0	3	5.6	2	1.7	9	3.2
Nekvalitetne usluge	2	3.8	–	–	–	–	1	0.8	3	1.0
Nemam primjedbe	47	88.7	50	83.3	36	67.9	61	52.1	194	68.5
Bez odgovora	–	–	2	3.3	4	7.5	51	43.6	57	20.2
UKUPNO	53	100.0	60	100.0	53	100.0	117	100.0	283	99.9

Zamjera se i prekratkim rokovima posudbe (9 odgovora ili 3,2%), a nekoliko primjedbi odnosi se na nedostatnu kvalitetu informacijskog sistema knjižnice, odnosno na sistem putokaza i označavanja polica te na nedovoljnu bibliotekarevu informiranost o knjižnom fondu (4 odgovora ili 1,5%).

Zamjerke bibliotečnim radnicima, prema bročanim podacima, slabije su izražene, ali nisu stoga minornije. Prije svega, zamjera im se neljubaznost pri ophođenju s korisnicima (20 odgovora ili 7%), zatim sporost pri usluživanju (9 odgovora ili 3,2%) te slab kvalitet kontaktiranja s korisnicima (3 odgovora ili 1%). Interesantno je da su unutar anketirane populacije izrazitiju kritičnost spram rada knjižnice i bibliotečnih radnika iskazali srednjoškolci tzv. neproizvodnih zanimanja i zaposlena omladina. Može se, prema tome, zaključiti da percepcija i zadovoljstvo razinom dobivenih usluga ovisi s jedne strane o starosti korisnika, a s druge strane o kulturno-obrazovnim potrebama.

Iako je anketirana omladina uglavnom izrazila zadovoljstvo uslugama knjižnice i radom bibliotečnih radnika, ipak i iskaze nezadovoljstva treba uvažavati s izuzetnom pažnjom. Knjižnice, naime, imaju nezaobilaznu posredničku funkciju između knjige i korisnika, pa je i njihovo značenje za širenje i unapređivanje čitanja veliko. Bez bibliotekara, kao što kaže znameniti J. H. Shera¹⁵, koji treba da dobro poznaje i knjige i ljude (odnosno uz znanje i osobne sposobnosti, bibliotekar treba umjeti zadovoljavati potrebe korisnika za knjigom i informacijom), približavanje knjige čitaocima i čitalaca knjizi neće imati efekata koje bi trebalo i moglo imati.

ZAKLJUČAK

Istraživanja fenomena čitanja i čitalačke publike u nas još su uvijek rijetkost¹⁶, tako da i ovo istraživanje o nekim aspektima čitalačke kulture mladih ulazi među ona koja se s punim pravom mogu nazvati pionirskim. Iako se radi o empirijskom istraživanju skromnijeg dosega, dobiveni rezultati ilustrativni su pokazatelji interesa i potreba mladih za knjigom i čitanjem. Ono što valja posebno naglasiti, a proizlazi i iz ovog istraživanja, jest da interese i potrebe što ih mladi (ne) iskazuju prema čitanju i knjizi ne treba tretirati kao čvrsto definiranu kategoriju. Radi se o tome da su stavovi, vrijednosti, interesi i navike u mladih još u procesu formiranja. Od niza faktora odgoja, obrazovanja, socijalnog porijekla, životne sredine, a u krajnjem slučaju od konkretnog društveno-kulturnog konteksta ovisi da li će se oni i u kojoj mjeri mijenjati - razvijati, retardirati ili ostati na istom nivou. Stoga su navika čitanja i potreba za knjigom stvar cjelokupne kulturne politike društva i stvaranja uvjeta pogodnih za razvijanje te navike. Važnu ulogu i nezaobilazni društveni utjecaj na stvaranje čitalačkih navika i potreba mladih trebalo bi da podjednako imaju škole i biblioteke kao posrednički putevi knjige do korisnika i korisnika do knjige. Nabava knjiga, a u posljednje vrijeme i njihovo uklapanje u svijet informatike nezaobilazne su pretpostavke za rad biblioteka i stvaranje povoljnih uvjeta za čitanje, a u školskim bibliotekama to su takvi programi koji neće svojom borniranošću izjednačavati knjigu s lekturom.

Status i škola i biblioteka, naime, znak je razvijenosti nekog društva, koje u nas, sudeći po neadekvatnom i nezavidnom položaju i školstva i bibliotekarstva - tek treba doseći svoju zrelost.

U tako naznačenim koordinatama sagledavamo i problem čitalačke kulture mladih.

BILJEŠKE

¹ Bibliotekarski leksikon. Beograd : Nolit, 1984.

² Kinert-Bučan, D. Čitanje je život knjige. // Naša knjiga, 5(1983).

³ Sistematičan pregled prirode i sudbine knjige kao globalnog kulturno-povijesnog fenomena od njenih početaka do danas vidi u knjizi Stipčević, Aleksandar. Povijest knjige. Zagreb : Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1985.

⁴ O fenomenu "revolucije knjige", njenim uzrocima i konsekvencijama raspravlja francuski sociolog R. Escarpit u istoimenoj knjizi; Escarpit, R. Revolucija knjige. Zagreb : Prosvjeta, 1972.

⁵ Ibidem, str. 7.

⁶ Ibidem, str. 22.

⁷ Ovdje spominjemo samo neka istraživanja o mladima koja su provedena u nas, a u kojima se na neki način tretira problem čitanja: Fulgosi, A., Furio, R. Stilovi života zagrebačkih srednjoškolaca. Zagreb : CDD, 1982.; Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih. Zagreb : CDD, 1982.; Položaj svijesti i ponašanje mlade generacije Jugoslavije. Beograd : CIDID SSO, 1986.

⁸ Pri definiranju pojma mladih donekle smo se oslanjali na definiciju upotrijebljenu u knjizi "Vrijednosti i vrijednosne orijentacije mladih", a pri definiranju "kulture čitanja" na rad Adamiecz, W. The functions of bibliographical and autobiographical literature in reading culture. // Reading research in the socialist countries. Budapest, 1975.

⁹ Fenomenu zabavne literature posvećen je tematski broj časopisa Kulturni život. 6(1975).

¹⁰ Bit, relevantnost i različite aspekte trivijalne književnosti razmatra zbornik radova Trivijalna književnost. Beograd : Radionica SIC, 1987.

¹¹ Značenju stripa za djecu posvećen je tematski broj časopisa Umjetnost i dijete. 5/6(1987).

¹² Kolodziejska, J. The role of public libraries in the popularization of reading. // Reading research in the socialist countries. Budapest, 1975.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Naša knjiga. 1983, 5, str. 10.

¹⁵ J. H. Shera prezentira vrijedna razmišljanja o socijalnim temeljima bibliotekarstva u knjizi Sociological foundation of librarianship. London : Asia Publishing House, 1970.

¹⁶ Paradigmatično je empirijsko istraživanje V. Jokanovića objavljeno u knjizi Suvremeni bibliotekar i čitalac. Beograd : Sloboda, 1983.